

I.Y. Рошчына (Мінск, ДУА МАІРА)

АНАЛІЗ ФАРМУЛЁЎКІ І СТРУКТУРЫ ТЭСТАВАГА ЗАДАННЯ ЯК ЭТАП ПАДРЫХОЎКІ ДА ЦЭНТРАЛІЗАВАНАГА ТЭСЦІРАВАННЯ

Праблемы падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання (далей — ЦТ) ахопліваюць шырокі спектр праблем моўнай і маўленчай падрыхтоўкі ўвогуле. Безумоўна, на першым плане стаіць праблема лінгвістычнай падрыхтоўкі навучэнцаў па ўсім курсе мовы, які вывучаецца ва ўстановах агульнай сярэдняй адукацыі. Аднак дырэктар РІКВ М.С. Фяськоў у сваіх інтэрв'ю неаднаразова падкрэсліваў, што «ў немалой ступені няўдачы абітурыентаў на цэнтралізаваным тэсціраванні абумоўлены зусім не прабеламі ў ведах, а недастатковай псіхалагічнай і тэхнічнай падрыхтоўкай» [2], «для нас быў сапраўдным адкрыццём той факт, што абітурыенты дрэнна чытаюць тэксты» [3].

Акрамя трывалага засваення норм і правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі, для паспяховага выканання заданняў тэста вучню неабходна авалодаць навыкамі аналізу фармулёвак тэставых заданняў і самой структуры тэста. Аднак на гэтых аспектах падрыхтоўкі да ЦТ настаўнікі часта не засяроджваюць увагу. На нашу думку, работа з вучнямі менавіта ў гэтым кірунку дазваляе развіваць навыкі аналітычнага мыслення, логіку, выпрацоўваюць увагу да слова.

Трэба адзначыць, што сучасныя тэсты па беларускай мове складзены на высокім навуковым узроўні, адпавядаюць патрабаванням праграмы і з гэтага пункту гледжання нараканняў не выклікаюць. Тым не менш, вынікі ЦТ сведчаць, што працэнт вучняў, якія паспяхова выканалі тэст, года ў год не павялічваецца. У тым ліку таму, што кожны год складальнікі тэстаў эксперыментуюць і мяняюць частку фармулёвак заданняў.

Паказальнымі ў гэтым сэнсе былі некалькі заданняў тэста 2007 г. Заданне А1 было сфармулявана стандартна: «Адзначце словы (спалучэнні слоў), вымаўленне якіх не супадае з напісаннем». Заданне А10 гучала так: «Адзначце словы, у якіх напісанне выдзеленых арфаграм заснавана на марфалагічным (*у іншым варыянце — фанетычным*) прынцыпе». Вучні, якія ўпершыню сутыкнуліся з дадзенай фармулёўкай, паспяхова выканалі заданне А1 і не справіліся з

заданнем А10, хаця фактычна яны аднолькавыя. Прычына непаспяховасці, па-першае, у недастатковым валоданні лігвістычнай тэрміналогіяй, па-другое, у адсутнасці навыкаў аналізу незнаёмага слова праз знаёмае. Пры разборы дадзенага прыкладу вучням было прапанавана ўсяго два пытанні: 1) Як гучыць асноўны прынцып беларускага правапісу? (*Як чуеш, так і пішаеш*) 2) Які гэты прынцып — фанетычны ці марфалагічны? — пасля чаго сэнс задання А10 ім стаў цалкам зразумелым. Такім чынам, праз сістэму правільна пастаўленых пытанняў настаўнік можа прадэманстраваць вучням, што ў незнаёмым заўсёды можна знайсці знаёмае. Навучыць гэтым прыёмам надзвычай важна.

У тэстах менавіта адсутнасць увагі да дэталей часта прыводіць да памылак і канчатковым рашэнні. Напрыклад, тыповая фармулёўка задання па сінтаксісу і пунктуацыі гучыць так: «Адзначце сказы, у якіх на месцы пропуску трэба паставіць коску (коскі)». Яно не выклікае цяжкасцяў у разуменні. Але побач можа апынуцца заданне з фармулёўкай: «Адзначце сказы, у якіх на месцы пропуску неабходна паставіць *знакі прыпынку*». На першы погляд, розніца ў гэтых двух заданнях нязначная. Аднак верагоднасць таго, што сказ, у якім неабходна паставіць працяжнікі або дужкі для адасаблення канструкцыі, будзе прапушчаны, не адзначаны як правільны, узростае ў шмат разоў.

Яшчэ адзін шлях ускладнення фармулёўкі — залішняе дэталізацыя задання шматлікімі граматычнымі падрабязнасцямі. Падлічым, колькі паняццяў павінен успомніць і колькі пры гэтым дзеянняў выканаць вучань пры рабоце з наступным заданнем: «Знайдзіце дзеяслоў¹, ад асновы² якога з дапамогай суфікса³ -т- утвараецца дзеепрыметнік⁴ залежнага стану⁵ прошлага часу⁶. Утварыце⁷ дзеепрыметнік і запішыце⁸ яго ў пачатковай форме⁹» (ЦТ 2008, В5). Верагоднасць правільнага адказу пасля прачытання такой фармулёўкі можа рэзка знізіцца, бо абітурыент хутчэй за ўсё проста заблытаецца ў тым, што яму трэба зрабіць.

Прывяду яшчэ некалькі фармулёвак тэставых заданняў, у якіх самі складальнікі тэстаў акцэнтуюць ўвагу вучняў на значных дэталях.

ЦТ 2011, 2012. А25: «Адзначце складаназалежныя сказы з *некалькімі даданымі часткамі*, у якіх на месцы пропуску трэба паставіць коску» (г.зн., што сярод прапанаваных у якасці дыстрактараў сказаў сустрэнецца хаця б адзін складаназалежны сказ толькі з адной даданай часткай, якая пры гэтым патрабуе адасаблення).

ЦТ 2011, 2012. В4: «Устанавіце адпаведнасць паміж выдзеленымі ў сказах спалучэннямі слоў і іх характарыстыкамі. Адказ запішыце ў выглядзе спалучэнняў літар і лічбаў, захоўваючы алфавітную паслядоўнасць літар левага слупка. Памятайце, што некаторыя даныя правага слупка могуць не выкарыстоўвацца ўвогуле. Напрыклад: А2Б5В3Г4». (На першы погляд, усе падрабязна патлумачана. Аднак фармулёўка задання займае тры радкі і сваім аб'ёмам збівае вучняў).

У гэтым кантэксце становіцца зразумелым, чаму нельга рыхтавацца да тэсціравання выключна па зборніках тэстаў: ні адзін тэст ні за адзін год не ахопліваець моўны матэрыял на 100%. Таму па-за ўвагаю вучняў могуць застацца

значныя часткі правіла, якія ў наступным годзе могуць быць задзейнічаны пры складанні тэставага задання. Акрамя таго, існуе элемент «прывыкання» да пэўных фармулёвак, і нават нязначная іх змена адразу можа паставіць абітурыента ў тупік. З другога боку, нельга і адмаўляцца ад работы са зборнікамі. Вопытны настаўнік не толькі прапануе выканаць тэсты са зборніка для трэніроўкі разнастайных навыкаў, але і прадэманструе вучням, як у фармулёўцы задання можа ўтрымлівацца падказка і якім чынам складальнікі тэста імкнуцца «заблытаць» абітурыента.

Важным элементам падрыхтоўкі да цэнтралізаванага тэсціравання з'яўляецца аналіз структуры тэставага задання. У структуры тэста абітурыентам прапануюцца заданні двух асноўных тыпаў — закрытага і адкрытага (часткі А і В). Размеркаванне заданняў па тыпах прадстаўлена ў табліцы 1.

Таблица 1

	Закрытага тыпу		Адкрытага тыпу		
	З ад-ным адказам	З некалькімі адказамі	Адказ – слова	Адказ – лічба	Адказ на вызначэнне адпаведнасці, дзе адказ – спалучэнне літар і лічбаў
2005	3	29	8	0	0
2006	2	30	5	0	3
2007	1	31	7	0	1
2008	2	30	7	0	1
2009	2	30	6	1	1
2010	4	28	5	1	2
2011	2	30	5	1	2
2012	0	32	3	2	3

Як бачна з табліцы, у заданнях закрытага тыпу пераважаюць заданні з некалькімі адказамі. Дзякуючы гэтаму, рэзка зніжаецца элемент выпадковага ўгадвання правільных адказаў. Затое ўзрастаюць патрабаванні да ведаў абітурыентаў. Паспяховаму выкананню заданняў часткі А можа паспрыць усведамленне абітурыентамі прынцыпаў падбору правільных адказаў і дыстрактараў (праўдападобных адказаў). Колькасць дыстрактараў у заданні звычайна не больш за чатыры. Дыстрактары падбіраюць з улікам тыповых памылак школьнікаў. Дыстрактар называюць непрацуючым, калі ніхто з вучняў яго не выбраў [1]. Наогул, закрытае тэставае заданне з выбарам адказаў лічыцца «добра працуючым», калі вучні, што добра ведаюць вучэбны матэрыял, выконваюць яго правільна, а тыя, хто не ведаюць, выбіраюць любы з адказаў з аднолькавай верагоднасцю.

Аналіз структуры тэставага задання па беларускай мове паказвае, што звычайна ў якасці варыянтаў адказаў прадстаўлена 5 слоў (словазлучэнняў, сказаў), кожнае з якіх ілюструе асобны пункт правіла. Такім чынам, у структуры тэставага задання няма двух аднатыпных прыкладаў на адзін пункт правіла,

кожны з прыкладаў ілюструе сваю частку ў сукупнасці ведаў (уключаючы словы-выключэнні, звесткі з заўваг і г.д.). Разуменне гэтай асаблівасці дазваляе абітурыентам пры выбары правільных адказаў кіравацца дадатковымі крытэрыямі, больш свядома падыходзіць да свайго выбару, зніжаць элемент угадвання.

Аналіз структуры задання часткі В дэманструе яшчэ адну цікавую тэндэнцыю — мультызадачнасць. Прынцып «адно правіла — адно заданне ў тэсце» паступова становіцца менш актуальным. Размеркаванне заданняў па колькасці правіл, веданне якіх яны правяраюць, прадстаўлена ў табліцы 2.

Таблица 2

Усяго правіл	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.
1	26	29	24	21	26	25	25	18
2	9	5	11	13	10	8	7	9
3	3	5	3	3	4	4	5	6
4	2	1	1	1	0	2	3	4
5	0	0	1	2	0	1	0	3

Прыцягвае ўвагу размеркаванне заданняў па колькасці правіл у 2009 годзе. Прыгадаю, што гэта год, калі выпускалі адначасова дзве розныя паралелі (так званыя штрэх-класы), па праграме адзінаццаці- і дванаццацігадовага навучання. Тэст 2012 г. дэманструе, што тэндэнцыя да мультызадачнасці актыўна развіваецца.

Больш за тое, сёння ўжо ідзе гаворка пра інтэграваныя тэсты, якія адначасова будуць правяраць веды абітурыентаў па некалькіх змежных прадметах адначасова. У прыватнасці, інтэграваны тэст па беларускай і рускай мовах, матэматыцы і фізіцы і г.д.

Перспектывы ўвядзення інтэграваных тэстаў зробіць праблему падрыхтоўкі вучняў да ЦТ яшчэ больш складанай. Задача настаўніка ў гэтай сітуацыі — не проста даць вучням сукупнасць лінгвістычных ведаў і навыкаў, а падрыхтаваць будучых абітурыентаў да рашэння інтэграваных задач, якія ставіць перад імі жыццё.

ЛІТАРАТУРА

1. Дидактические тесты: технология проектирования: Методическое пособие для разработчиков тестов / Е.В.Кравец, А.М.Радьков, Т.В.Столярова, Б.Д.Чеботаревский; под. общ. науч.ред. А.М.Радькова. — Минск, 2004.
2. Нікалаева, Н. Дырэктар РІКВ: Нізкі сярэдні бал не з'яўляецца вынікам нізкай якасці тэставых заданняў. [Электронны рэсурс]. — 2012. — Рэжым доступу: <http://news.tut.by/society/280236.html>. — Дата доступу: 25.02.2013.
3. Сідаровіч, Г. Рыхтавацца да ЦТ трэба не па тэстах, а па падручніку. [Электронны рэсурс]. — 2012. — Рэжым доступу <http://edu.gov.by/main.aspx?guid=18021&detail=93973>. — Дата доступу: 27.02.2013.